

KRZYŻ WOLNOŚCI I SOLIDARNOŚCI

1956–1989

Szanowni Państwo!

W wrześniu 2010 r. Prezes Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu uzyskał wyjątkową prerogatywę, będącą jednocześnie zaszczytnym obowiązkiem. Uprawnia ona do występowania do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z wnioskiem o przyznanie zasłużonym działaczom opozycji z lat 1956–1989 ważnego odznaczenia państwowego – Krzyża Wolności i Solidarności. Zostało ono ustanowione przez parlament równocześnie z aktem restytucji Krzyża Niepodległości, do którego chlubnej tradycji nawiązuje.

Instytut Pamięci Narodowej od momentu swego powstania podejmuje wiele działań na rzecz bohaterów walki o wolność oraz ofiar represji. Służą im śledztwa prowadzone przez IPN, w wielu przypadkach pozwalające dociec prawdy o komunistycznych prześladowaniach, a niekiedy także oskarżyć i ukarać sprawców. Badania naukowe pozwalają systematycznie wypełniać „białe plamy” najnowszej historii, w tym coraz szerzej opisywać z jednej strony działania opozycji i opór społeczny, z drugiej zaś mechanizmy represji. Działania edukacyjne przybliżają je szerokim kręgom społeczeństwa, w tym młodzieży. Osoby poddawane represjom bądź inwigilacji mogą zapoznać się z zachowanymi dokumentami na ich temat.

Wśród opisanych powyżej działań procedura zmierzająca do nadania Krzyża Wolności i Solidarności zajmuje miejsce szczególne. Uznajemy za wielki zaszczyt, że to właśnie Instytut Pamięci Narodowej opracowuje wnioski, na podstawie których Prezydent w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej nadaje to odznaczenie osobom zasłużonym dla odzyskania przez Polskę niepodległości. Krzyż Wolności i Solidarności jest symbolicznym uhonorowaniem tych, którym zawdzięczamy naszą wolność.

Łukasz Kamiński

Prezes Instytutu Pamięci Narodowej

GENEZA POWSTANIA ODZNACZENIA KRZYŻ WOLNOŚCI I SOLIDARNOŚCI

Fot. Maciej Tański

W dniu 5 marca 2010 r. wpłynął do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej ponadpartyjny projekt ustawy o wznowieniu Krzyża Niepodległości oraz o ustanowieniu Krzyża Wolności i Solidarności. Był on wynikiem prac prowadzonych przez Krakowski Komitet Krzyża Solidarności z organizacjami skupiającymi byłych działaczy opozycji przeciwko dyktaturze komunistycznej: Zarządem Regionu Małopolska NSZZ „Solidarność” oraz Fundacją Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego. Inicjatywę ustawodawczą sygnowaną przez 31 parlamentarzystów wsparli także wysocy urzędnicy państwowi: kierownik Urzędu do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych – Janusz Krupski oraz prezes Instytutu Pamięci Narodowej – Janusz Kurtyka.

Fot. Muzeum Wojska Polskiego

Krzyż Wolności i Solidarności jest wzorowany na Krzyżu Niepodległości – drugim po Orderze Virtuti Militari najwyższym odznaczeniu wojskowym okresu międzywojennego. Zostało ono ustanowione przez prezydenta RP Ignacego Mościckiego na mocy rozporządzenia z dnia 29 października 1930 r. w celu odznaczenia tych osób, które przyczyniły się do odzyskania przez Polskę suwerenności w 1918 r. Mimo wojskowego charakteru był nadawany nie tylko żołnierzom, lecz wszystkim tym, którzy zasłużyli się w walce o niepodległość Polski.

Krzyż Wolności i Solidarności czerpie także z tradycji Polskiego Państwa Podziemnego. Jest świadomym ideowym nawiązaniem do Krzyża Armii Krajowej, który został wprowadzony na emigracji 1 sierpnia 1966 r. przez gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego. Pierwotnie miał on charakter odznaki pamiątkowej nadawanej w Londynie dla upamiętnienia wysiłków żołnierzy Polski Podziemnej 1939–1945. Nigdy nie został przyjęty do hierarchii odznaczeń PRL, której władze wrogo odnosiły się do polskiej tradycji niepodległościowej. Dopiero w 1992 r. został uznany za polskie państwowe odznaczenie wojskowe, nadawane przez Prezydenta RP.

Fot. Luiza Lubańska

Na podstawie wniesionego projektu Sejm RP w dniu 24 czerwca 2010 r. przyjął uchwałę w sprawie przywrócenia Krzyża Niepodległości i ustanowienia Krzyża Wolności i Solidarności (Monitor Polski z 2010 r., nr 47, poz. 648).

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej podejmuje dziś decyzje, na które przez dziesięciolecia bezskutecznie oczekiwali Polacy.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej postanawia uhonorować bohaterów trwającej pół wieku walki o odzyskanie niepodległości i suwerenności Państwa Polskiego, dając zarazem świadectwo dla przyszłych pokoleń, że ludzie, którzy dla ratowania Polski gotowi byli z własnej woli ryzykować utratę życia, zdrowia i wolności, nigdy przez Ojczyznę zapomniani nie będą.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, przywracając Krzyż Niepodległości, składa hołd weteranom zbrojnej walki o niepodległość Ojczyzny. W dziś stanowionej formie niech niesie on w przyszłość przesłanie, że choć nie każdy, kto ponad miarę obowiązku decyduje się bronić Ojczyzny, w trakcie tej służby dokonuje czynów niezwykłych i bohaterskich, to bohaterstwem jest sam fakt dobrowolnego narażania życia w Jej obronie.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustanawia również, wzorowany na Krzyżu Niepodległości, Krzyż Wolności i Solidarności celem odznaczenia tych wszystkich, którzy w latach 1956–1989, zagrożeni bezpośrednimi represjami, zasłużyli się czynnie dla odzyskania przez Polskę pełnej niepodległości i suwerenności oraz dla obrony praw człowieka i obywatela w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Ustanowienie tego odznaczenia przed nadchodzącą 30. rocznicą powstania Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” jest hołdem oddanym szczególnej roli, jaką w tej walce odegrała „Solidarność”.

Zebrani na tej sali przedstawiciele Narodu, w pełni świadomi długu wdzięczności, jaki Państwo Polskie ma do spłacenia swoim najlepszym córkom i synom, w poczuciu o wiele lat spóźnionego obowiązku, chylą głowy przed ich ofiarnością. Niech grono kawalerów stanowionych dziś odznaczeń będzie niekwestionowaną, patriotyczną elitą naszego społeczeństwa i wzorcem dla kolejnych pokoleń Polaków.

Marszałek Sejmu, B. Komorowski

Ustawa o zmianie ustawy o orderach i odznaczeniach została uchwalona 5 sierpnia 2010 r., a 25 sierpnia 2010 r. – opublikowana w Dzienniku Ustaw RP z mocą obowiązującą od dnia 9 września 2010 r.

NOWELIZACJA USTAWY O ORDERACH I ODZNACZENIACH

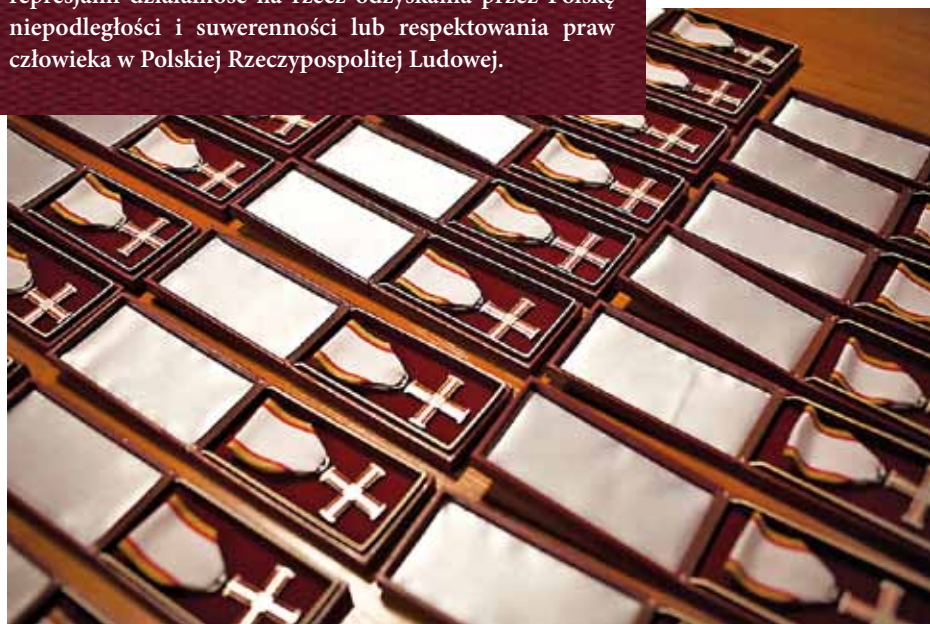
Prezes Instytutu Pamięci Narodowej na mocy Ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o zmianie ustawy o orderach i odznaczeniach (Dz.U. z 2010 r., nr 155, poz. 1041) ma prawo występowania do Prezydenta RP z wnioskiem o nadanie Krzyża Wolności i Solidarności.

Zgodnie z treścią art. 15a ustawy o orderach i odznaczeniach:

„1. Krzyż Wolności i Solidarności jest nagrodą dla działaczy opozycji wobec dyktatury komunistycznej, którzy w okresie od 1 stycznia 1956 r. do 4 czerwca 1989 r., z wyłączeniem okresu od 31 sierpnia 1980 r. do 12 grudnia 1981 r., na terytorium Polski co najmniej przez 12 miesięcy:

1) byli aktywnymi członkami nielegalnych organizacji, które stawiały sobie za cel odzyskanie przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowanie praw człowieka w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, lub

2) prowadzili zagrożoną odpowiedzialnością karną lub represjami działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania praw człowieka w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Fot. Piotr Gajewski

2. Krzyż Wolności i Solidarności nadaje się również osobom, które w okresie od 1 stycznia 1956 r. do 4 czerwca 1989 r. na terytorium Polski ze względu na prowadzoną działalność mającą na celu odzyskanie przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowanie praw człowieka w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej lub też ze względu na świadome uczestnictwo w działaniach i manifestacjach mających taki cel:

- 1) zostały zabite,
- 2) doznały ciężkiego uszczerbku na zdrowiu,
- 3) przez łączny okres co najmniej 30 dni były więzione, aresztowane, internowane lub w inny sposób pozbawione wolności,
- 4) zostały powołane na ćwiczenia wojskowe lub do odbycia zasadniczej służby wojskowej,
- 5) były pozbawione prawa lub możliwości wykonywania zawodu lub podjęcia pracy przez okres co najmniej 6 miesięcy,
- 6) zostały wydalone z wyższej uczelni lub szkoły na okres co najmniej 6 miesięcy.

KWESTIONARIUSZ EWIDENCYJNY

TECZKA LK/MK

3. Nie mają prawa do otrzymania Krzyża Wolności i Solidarności osoby:

1) które były pracownikami, funkcjonariuszami, żołnierzami organów bezpieczeństwa państwa określonych w art. 5 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. z 2007 r., nr 63, poz. 424 z późn. zm.), chyba że przedłożą dowody, że przed 4 czerwca 1989 r., bez wiedzy przełożonych czynnie wspierały osoby lub organizacje działające na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania praw człowieka w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, albo

2) co do których w archiwum Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu zachowały się dokumenty wytworzone przez nie lub przy ich udziale, w ramach czynności wykonywanych przez nie w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji przez organy, o których mowa w pkt 1”.

Pseudonim _____
Nr ewidencyjny _____

TECZKA

nr _____

Nr _____

Fot. AIPN

SPRAWA OPERACYJNEGO ROZPRACOWANIA

Tom _____

Kryptonim _____
Nr ewidencyjny _____

Teczka pracy

Kategoria wypracowania _____

Tom _____

Pseudonim _____
Nr ewidencyjny _____

KRZYŻ WOLNOŚCI I SOLIDARNOŚCI W PRECEDENCJI POLSKICH ODZNACZEŃ PAŃSTWOWYCH¹

- Order Orła Białego
- Order Wojenny Virtuti Militari – klasy od I do V
- Order Odrodzenia Polski – klasy od I do V
- Order Krzyża Wojskowego – klasy od I do III
- Order Krzyża Niepodległości – klasy od I do II
- Order Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej – klasy od I do V

oznaki innych polskich orderów w kolejności ich otrzymania

- Krzyż Walecznych
- Krzyż Wojskowy
- Krzyż Zasługi za Dzielność
- Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami
- **Krzyż Wolności i Solidarności**
- Złoty Krzyż Zasługi
- Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczami
- Srebrny Krzyż Zasługi
- Brązowy Krzyż Zasługi z Mieczami
- Brązowy Krzyż Zasługi
- Wojskowy Krzyż Zasługi z Mieczami, Morski Krzyż Zasługi z Mieczami, Lotniczy Krzyż Zasługi z Mieczami (równorzędne)
- Wojskowy Krzyż Zasługi, Morski Krzyż Zasługi, Lotniczy Krzyż Zasługi (równorzędne)
- Medal za Ofiarność i Odwagę
- Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Brązowy Medal za Długoletnią Służbę
- Medal za Długoletnie Pożycie Małżeńskie
- Gwiazdy

*oznaki innych polskich odznaczeń w kolejności ich otrzymania,
oznaki orderów i odznaczeń obcych państw w sposób określony przepisami tych państw*

¹ Kolejność na podstawie rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 10 listopada 1992 r. (Dz.U. z 1992 r., nr 90, poz. 452 z późn. zm.).

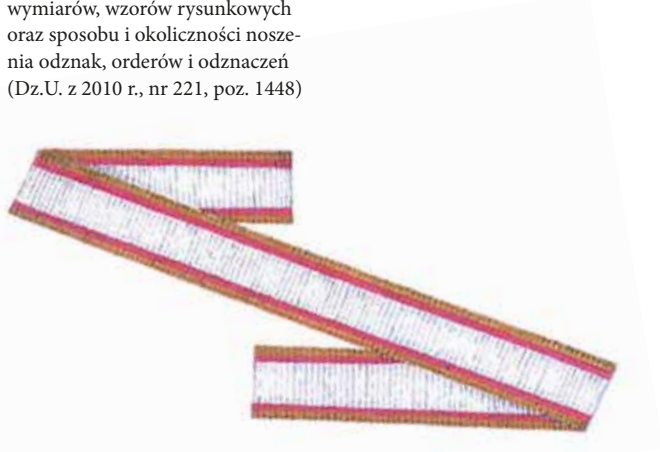
INSYGNIA KRZYŻA WOLNOŚCI I SOLIDARNOŚCI

Krzyż Wolności i Solidarności kształtem nawiązuje do Krzyża Niepodległości. Oznaką odznaczenia jest srebrzony i oksydowany krzyż równoramienny o wymiarach 42x42 mm. Ramiona krzyża o przekroju spłaszczonego ośmioboku są rozszerzone na krawędziach i połączone pośrodku kwadratową tarczą. Na awersie ramiona krzyża są pokryte czerwoną emalią, przez środek przedzieloną srebrzonym paskiem. Na ramionach poziomych jest wrytyy dwudzielny napis: WOLNOŚĆ I SOLIDARNOŚĆ.

W tarczy środkowej krzyża został umieszczony stylizowany orzeł, nawiązujący do wzorca z przedwojennego Krzyża Niepodległości. Na rewersie cała powierzchnia krzyża jest srebrzona. Krzyż zawieszony jest na wstążce o szerokości 38 mm barwy białej, obramowanej złotymi i szkarłatnymi prążkami o szerokości 3 mm każdy.

Wizerunek Krzyża Wolności i Solidarności pochodzi z Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 15 listopada 2010 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie opisu, materiału, wymiarów, wzorów rysunkowych oraz sposobu i okoliczności noszenia odznak, orderów i odznaczeń (Dz.U. z 2010 r., nr 221, poz. 1448)

REALIZACJA WNIOSKÓW O NADANIE KRZYŻA WOLNOŚCI I SOLIDARNOŚCI

Prezes Instytutu Pamięci Narodowej może wystąpić do Prezydenta RP z wnioskiem o odznaczenie Krzyżem Wolności i Solidarności z własnej inicjatywy lub z inicjatywy organizacji społecznych i zawodowych. Warunkiem wszczęcia postępowania w tej sprawie jest uzyskanie pisemnej zgody osoby typowanej do odznaczenia, co jest równoznaczne z akceptacją procedury sprawdzieniowej, prowadzonej m.in. z wykorzystaniem zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej. Ma ona na celu ustalenie, czy nie zachodzą przesłanki negatywne, wymienione w artykułe 15a ust. 3 ustawy o orderach i odznaczeniach, które uniemożliwiają nadanie odznaczenia.

Wszczęcie procedury odznaczeniowej następuje w momencie złożenia w Instytucie Pamięci Narodowej prawidłowo wypełnionego wniosku o nadanie Krzyża Wolności i Solidarności, którego wzór określa rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 2 lutego 2011 r. (Dz.U. z 2011 r., nr 30, poz. 152), zmienione rozporządzeniem Prezydenta RP z dnia 4 sierpnia 2011 r. (Dz.U. z 2011 r., nr 186, poz. 1102).

W przypadku cudzoziemców i osób stale zamieszkających za granicą wnioski przesyłany jest ponadto do kontrasygnaty Ministrowi Spraw Zagranicznych (art. 31 ustawy o orderach i odznaczeniach).

Prezes Instytutu jest zobowiązany do udzielania informacji o przyczynie odmowy wystąpienia z wnioskiem do Prezydenta RP (art. 30 ustawy o orderach i odznaczeniach).

Więcej informacji na temat odznaczenia oraz wzór formularza wniosku o nadanie Krzyża Wolności i Solidarności można odnaleźć na stronach internetowych Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej – www.prezydent.pl oraz Instytutu Pamięci Narodowej – www.ipn.gov.pl/kwis.

Wnioski o nadanie Krzyża Wolności i Solidarności można składać w centrali Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie lub oddziałach i delegaturach IPN na terenie całego kraju.

Centrala IPN

Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie, ul. Wołoska 7, 02-675 Warszawa; pl. Krasińskich 2/4/6, 00-207 Warszawa

Oddziały IPN

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku

ul. Warsztatowa 1A, 15–637 Białystok

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku

ul. Witomińska 19, 81–311 Gdynia

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach

ul. Józefowska 102, 40–145 Katowice

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie

ul. Reformacka 3, 31–012 Kraków

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie

ul. Szewska 2, 20–086 Lublin

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi

ul. Orzeszkowej 31/35, 91–479 Łódź

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu

ul. Rolna 45a, 61–487 Poznań

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie

ul. Słowackiego 18, 35–060 Rzeszów

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie

ul. K. Janickiego 30, 71–270 Szczecin

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu

ul. Sołtysowicka 21a, 51–168 Wrocław

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

pl. Krasińskich 2/4/6/, 00–207 Warszawa

Delegatury IPN

Delegatura IPN w Bydgoszczy

ul. Grudziądzka 9–15, 85–130 Bydgoszcz

Delegatura IPN w Gorzowie Wielkopolskim

ul. Chopina 52, 66–400 Gorzów Wielkopolski

Delegatura IPN w Kielcach

al. Na Stadion 1, 25–127 Kielce

Delegatura IPN w Koszalinie

ul. Andersa 34, 75–950 Koszalin

Delegatura IPN w Olsztynie

ul. Jagiellońska 46, 10–273 Olsztyn

Delegatura IPN w Opolu

ul. Oleska 31, 45–052 Opole

Delegatura IPN w Radomiu

ul. Żeromskiego 53, 26–600 Radom

Fot. Piotr Gajewski

Fot. AIPN

Opracowanie: dr Rafał Leśkiewicz, Luiza Lubańska, Marcin Ryll, dr Norbert Wójtowicz, dr Dorota Zielińska	Redakcja: Izabela Szufa Korekta: Magdalena Baj Redakcja techniczna: Andrzej Broniak Projekt graficzny i skład: Sylvia Szafrńska	Druk:
--	--	--------------

